

Elena MIESZAJKINA
Politechnika Lubelska
Katedra Zarządzania
Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości
i Administracji w Lublinie

POSTRZEGANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W POLSCE I NA BIAŁORUSI

Streszczenie. W artykule omówiono zagadnienia dotyczące istoty przedsiębiorczości. Zaprezentowano sytuację oraz problemy rozwoju małego biznesu w Polsce i na Białorusi. Przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców województwa lubelskiego (Polska) i województwa brzeskiego (Białoruś) na temat postrzegania przez nich przedsiębiorczości. W obu krajach badania wykazały pozytywny stosunek ludności do przedsiębiorczości, ale niską aktywność i chęć działań przedsiębiorczych. Nie wykryto większych różnic w ich poglądach i postawach.

Słowa kluczowe: przedsiębiorca, przedsiębiorczość, postrzeganie przedsiębiorczości

ATTITUDE TOWARDS THE ENTREPRENEURSHIP IN POLAND AND BELARUS

Summary. Issues concerning the essence of entrepreneurship have been discussed. The situation and problems of small business development in Poland and Belarus have been presented. Results of poll research conducted among citizens of the district of Lublin (Poland) and the district of Brest (Belarus) in order to research their attitude towards the entrepreneurship have been presented. The research have proven their positive attitude towards the entrepreneurship but also the lack of activity and willingness to take up enterprising actions alike. No major differences in views and attitudes of the population of the Polish-Belarusian frontier have been detected.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneur, attitude towards the entrepreneurship

1. Wstęp

Rozwój każdego społeczeństwa ukierunkowują rozmaite potrzeby człowieka, głównie te niezaspokojone. Dlatego działalność związana z odkrywaniem potrzeb i efektywnym ich zaspokajaniem jest podstawową działalnością ludzkości w ciągu całej jej historii. Człowiek wyraźnie dąży do zaspokojenia swej potrzeby samorealizacji. Stopień zadowolenia z tego to miara sukcesu życiowego. Jeśli jednak jakaś grupa ludzi poświęca się określonej potrzebie człowieka i właściwie zajmuje się doskonaleniem sposobów jej zadowolenia (lekarze, adwokaci, malarze itp.), to istotą aktywności innej grupy jest właśnie *poszukiwanie niedostatecznie zaspokojonych potrzeb działania*. Ci ludzie to przedsiębiorcy.

Gospodarczo efektywne formy nowoczesnej przedsiębiorczości w Polsce i na Białorusi nie powstaną w jednej chwili, lecz będą się kształtować pod wpływem wielu czynników, w długim przedziale czasu. Rozważania i badania na temat przedsiębiorczości bardzo często koncentrują się na zagadnieniach makroekonomicznych, funkcjonowaniu całych sektorów, przedsiębiorstw, organizacji gospodarczych, co daje jednostronny i niepełny obraz życia ekonomicznego. W tej perspektywie znikają lub traktowane są jako mało znaczące twórcze działania samych przedsiębiorców. Dużo i chętnie mówi się o przedsiębiorstwach, przeważnie jednak jako o tworach bezosobowych. Rzadko zaś w centrum zainteresowania znajduje się sam przedsiębiorca suwerennie podejmujący decyzje, na własną odpowiedzialność i ryzyko. Warto jednak jest skoncentrować się na osobie przedsiębiorcy. Jako motto można tu przyjąć słowa B. Russella: „Jeśli społeczność ma się rozwijać, potrzebne jej są jednostki wyjątkowe, których działania, choć pożyteczne, wykraczają poza przyjęte powszechne formy” [5].

B. Karlof uważa, że dla przedsiębiorcy ważne są takie cechy charakterystyczne, jak samodzielność w podejmowaniu decyzji, podatność na nowości, otwartość na konstruktywną krytykę, dążenie do celu końcowego działalności, do szybkiego rozwoju i innowacji, stawianie wysokich wymagań wobec siebie i partnerów, aktywność w biznesie [11]. Przedsiębiorcy bardziej lubią dominować, są śmiali, radykalni, mniej niespokojni niż na przykład urzędnicy organizacji państwowych. Samorealizacja czy ucieleśnienie siebie w konkretnym działaniu jako stały cel i „motor” całego życia człowieka jednocześnie jest jedną z najważniejszych podstaw moralności. Swobodna działalność człowieka (a przedsiębiorczość w szerokim znaczeniu tego słowa właśnie taką jest) to główny środek budowy własnej drogi życiowej. Jednak żeby spełniać tę rolę, ta działalność musi przybierać odcień osobowościowy, czyli być zdolna *odzwierciedlać i ucieleśniać się przez osobowość*. Niektórzy badacze uważają, że człowiek nieświadomie szuka zajęcia, w którym będzie mógł zachować wierność swym wyobrażeniom o sobie, a wybierając profesję poszukuje realizacji

tej zgodności. Dla człowieka konieczne jest zobaczenie siebie w tej maleńkiej rzeczy lub działalności, którą w tym momencie wykonuje. W. Goethe pisał, że w głębi człowieka założona jest siła twórcza, która zdolna jest stworzyć to, co powinno być, która nie da nam spokoju i odpoczynku, dopóki w ten czy inny sposób nie wyrazimy, nie ucieleśnimy na zewnątrz tego, co jest w nas [9].

2. Przedsiębiorczość i przedsiębiorca w biznesie

Pojęcie „przedsiębiorczość” w swym rozwoju etymologicznym przyjmowało różny sens w zależności od tego, jak zmieniała się rola przedsiębiorczości w rozwoju gospodarczym. Zgodnie z najbardziej rozpowszechnionym punktem widzenia, rozpoznawczą oznaką przedsiębiorczości jest jej innowacyjny charakter. Takie rozumienie tego pojęcia wprowadził J. Schumpeter na początku XX wieku. Przez przedsiębiorcę rozumiał on innowatora, czyli osobę lub grupę osób, która wprowadza nowy wyrób do produkcji i na rynek, nową technikę produkcji, odkrywa nowe rynki zbytu itp. [6]. Innowacyjną teorię przedsiębiorczości prezentował również P. Drucker, określając innowacje jako: „szczególne narzędzie przedsiębiorców, za pomocą którego zmiany czynią okazję do podjęcia nowej działalności gospodarczej lub świadczenia nowych usług” [2]. Analogiczny punkt widzenia prezentuje szwedzki ekonomista i psycholog K.E. Wårneryd, który definiuje przedsiębiorczość jako działalność w zakresie tworzenia więzi lub struktur społecznych (a taką niewątpliwie jest przedsiębiorstwo) w tej sferze, gdzie wcześniej ich nie było [8].

W interpretacji przedsiębiorczości jako działalności innowacyjnej można wyróżnić trzy główne podejścia. Pierwsze rozpatruje przedsiębiorczość jako zdolność osiągania celów dzięki własnej inicjatywie, pomysłowości, gotowości do ryzyka, podejmowaniu i realizacji niestandardowych decyzji. Z tego punktu widzenia, przedsiębiorca to racjonalny, pełen inicjatywy i twórczy człowiek, działający przeważnie w gospodarce. Według drugiego podejścia, przedsiębiorczość rozpatruje się jako specyficzną warstwę w strukturze społecznej i akcentuje system społeczno-nowatorski działalności przedsiębiorców, wspierający transformację rynkową gospodarek postsocjalistycznych, bez względu na metody, sposoby oraz cele końcowe, które im przyświecają. Również istnieją próby rozpatrywania przedsiębiorczości przez pojęcie „przedsiębiorca”, tzn. osoba działająca w warunkach wolnej gospodarki rynkowej i dążącej do głównego celu, którym jest maksymalizacja zysków [7].

W każdej z tych interpretacji przedsiębiorczość charakteryzowana jest za pomocą różnorodnych cech: ekonomicznych (osiągnięcie zysku, autonomia decyzji gospodarczych), społeczno-kulturowych (warstwa społeczna, grupa), moralnych (swoboda, własna odpowiedzialność), psychologicznych (twórczość, własne ryzyko, zadowolenie).

Można się posłużyć definicją, którą zaproponowali R.D. Hisrich i M.P. Peters, gdzie przedsiębiorczość jest kojarzona z procesem tworzenia czegoś nowego, co ma swoją wymierną wartość, a przedsiębiorcę jako człowieka poświęcającego temu niezbędny czas, siły, przyjmującego na siebie całość finansowego, psychologicznego i społecznego ryzyka, otrzymującego jako nagrodę pieniądze i zadowolenie z osiągnięć [12]. Główny motyw przedsiębiorczości (w tym ujęciu) to dążenie do osobistej niezależności oraz wyzwolenie się z presji bycia nieustannie ocenianym. Przestaje być przedsiębiorczym ten, dla którego ocena otoczenia jest wyznacznikiem działania i pozwala innym decydować, czy jest wart aprobaty czy nie.

Przyjmując definicję przedsiębiorczości jako specyficznego rodzaju działalność ludzi nasuwa się pytanie: czy jest ona postrzegana tak samo w różnych krajach, o innych ustrojach gospodarczych, politycznych, społecznych?

Rozwój przedsiębiorczości w poszczególnych krajach, w dużej mierze zależy od oczekiwań ludzi i ich stosunku do działań przedsiębiorczych. Ukształtowane w społeczeństwie wartości, normy postępowania, zasady funkcjonowania, wzorce zachowań przekładają się na wyobrażenia o gospodarce i jej typie, wpływają na sposób interpretacji zachodzących w niej zjawisk. Kultura i wartości społeczne, postawy przedsiębiorcze kształtują się przez wieki i pokolenia [4]. Wspólna historia ludzi zamieszkujących tereny wschodniej Polski i zachodniej Białorusi została przerwana 17 września 1939 roku. Mimo że Polska przez kolejne dziesięciolecia należała do bloku socjalistycznego, zachowały się tu tradycje biznesowe, pozytywne nastawienie do prywatnej własności, przetrwały marzenia o wolności gospodarczej. Na Białorusi zapanowała własność państwowa, zbudowana została gospodarka socjalistyczna. Zmieniła się mentalność ludzi, sposób patrzenia na świat biznesu. Ponad 70-letnie propagowanie idei, że własność państwowa zapewnia dobrobyt dla wszystkich, a „prywaciarze” dorabiają się kosztem innych, zrobiła swoje. Można więc wysunąć tezę, że stosunek do przedsiębiorczości w Polsce jest bardziej pozytywny niż na Białorusi.

3. Postrzeganie przedsiębiorczości przez mieszkańców pogranicza polsko-białoruskiego

Rozwój przedsiębiorczości w krajach postsocjalistycznych, w tym Polski i Białorusi, wiąże się z procesami transformacji ustrojowej. W Polsce, w warunkach scentralizowanej gospodarki istniały jednak niektóre możliwości do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, na przykład: prywatne gospodarstwa rolne, drobne zakłady rzemieślnicze, handlowe, usługowe. W wyniku szybkich, radykalnych reform na początku lat 90., masowej

prywatyzacji powstało wiele nowych przedsiębiorstw, prowadzących działalność na niewielką skalę.

Polska gospodarka pod względem struktury działających w niej firm nie odbiega od światowych standardów. W 1998, małe i średnie przedsiębiorstwa stanowiły 99,76% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw w całej gospodarce, dając pracę 56,4% ogółu zatrudnionych w kraju. Odgrywają one również kluczową rolę w tworzeniu PKB. Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że około 50% PKB powstaje w firmach małych i średnich.

Na preferencje i wybór obywateli decydujący wpływ mają takie czynniki społeczne, jak dobrobyt materialny i ogólna społeczno-ekonomiczna dynamika w kraju. Mieszkańcy oceniają je w porównaniu do tego „jak było wcześniej”, na podstawie własnych doświadczeń oraz pod wpływem dostępnych informacji. Na Białorusi na wybór i preferencje obywateli prawie nie mają wpływu wizerunek i zachowanie się elity ekonomicznej (jak to ma miejsce, np. w Rosji), z powodu braku wyraźnego wykształtowania się tej klasy. Natomiast zjawiska dotyczące procesu prywatyzacji, działań przedsiębiorców prezentuje się często jako negatywne, szkodliwe dla społeczeństwa, niemal przestępcze. Nie sprzyja to oczywiście kształtowaniu się pozytywnego stosunku do przedsiębiorczości. Ograniczenie dostępu do informacji i przedstawianie w państwowych mass mediach przedsiębiorców jako tych, którzy odpowiadają za rozwarstwienie społeczeństwa na bardzo bogatych i biednych, pogłębia negatywną ocenę przedsiębiorczości.

Ostrożny stosunek do zakładania przez Białorusinów własnych firm potwierdzają dane statystyczne: udział małego biznesu w tworzeniu PKB wynosi około 10%, w tym sektorze pracuje około 14% ogółu zatrudnionych. Wpływ małej przedsiębiorczości na wskaźniki makroekonomiczne pozostaje niewielki, mimo że w ostatnich latach podjęto wiele ważnych działań w kierunku polepszenia klimatu inwestycyjnego i warunków prowadzenia działalności gospodarczej. W latach 2007-2009 liczba małych przedsiębiorstw wzrosła ponaddwukrotnie do około 80 tysięcy, a liczba osób prowadzących indywidualną działalność gospodarczą zwiększyła się o 15%, osiągając poziom 220 tysięcy. Jednak w dalszym ciągu mały biznes na Białorusi koncentruje się przeważnie w sferach, niewymagających wysokich kwalifikacji, specjalistycznej wiedzy oraz wysokich nakładów finansowych. Ponad 40% małych przedsiębiorstw i około 70% indywidualnych przedsiębiorców zajmuje się drobnym handlem detalicznym. Obserwowany jest brak chęci inwestowania w rozwój działalności oraz realizacji perspektywicznych, innowacyjnych projektów [10]. Przyczyny tej sytuacji można podzielić na dwie grupy:

- nadmierne sformalizowanie działalności gospodarczej, ogromna liczba procedur biurokratycznych, stosowanie się, do których nie tylko odbiera przedsiębiorcom dużo

czasu i powoduje poważne koszty finansowe, ale również stwarza podstawy do nałożenia bardzo odczuwalnych kar w przypadku nawet tylko formalnych błędów,

- problemy organizacyjno-ekonomiczne, związane z dzierżawieniem, najmem i nabyciem obiektów dla prowadzenia działalności gospodarczej, ograniczony dostęp do źródeł finansowania i kredytowania, trudności w organizacji współpracy, zawierania kontraktów z dużymi przedsiębiorstwami, szczególnie państwowymi.

W Polsce dynamika powstawania nowych przedsiębiorstw jest wielokrotnie wyższa, w 2009 r. powstało ich o około 70% więcej, niż w 2004 r., przy czym 99% z nich to mikroprzedsiębiorstwa. Z najnowszego sondażu Eurobarometru wynika, że co drugi Polak (49%) chciałby prowadzić własny biznes [13]. To oznacza, że duch przedsiębiorczości jest w Polsce większy niż unijna średnia (45%).

W celu zbadania stosunku do przedsiębiorczości mieszkańców pogranicza polsko-białoruskiego zostały przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców województw lubelskiego i brzeskiego. Badaniami zostali objęci przypadkowo wybrani mieszkańcy województwa lubelskiego (268 osób) i województwa brzeskiego (175 osób). Struktura próby badawczej wygląda następująco (województwo lubelskie, województwo brzeskie):

- płeć: mężczyźni (40 i 47%), kobiety (60 i 53%),
- wiek: 18-24 lata (20 i 19%), 25-44 lata (61 i 43%), 45-64 lata (16 i 25%), powyżej 65 lat (3 i 13%),
- wykształcenie: podstawowe (2 i 3%), średnie (39 i 42%), wyższe (59 i 55%),
- liczba osób w rodzinie: jedna (12 i 14%), dwie (19 i 23%), trzy (26 i 33%), cztery (26 i 22%), pięć i więcej (17 i 8%),
- miejsce zamieszkania: miasto wojewódzkie (48 i 40%), inne miasta (28 i 32%), wieś (24 i 28%).

W większości mieszkańcy obydwu województw mają pozytywny stosunek do przedsiębiorczości. Na pytanie „Czy Pana/Pani zdaniem działalność przedsiębiorców przynosi dla kraju korzyści czy szkody?” 84% Polaków i 79% Białorusinów odpowiedziało, że korzyści, a 1% Polaków i 6% Białorusinów negatywnie odnosi się do przedsiębiorczości. Około 15% respondentów w obu województwach nie ma zdania na ten temat.

Mieszkańcy województw lubelskiego i brzeskiego tak oceniają rolę przedsiębiorców w społeczeństwie (można było zaznaczyć kilka odpowiedzi):

- tworzą nowe miejsca pracy i dają możliwość zarobienia innym ludziom (65 i 66%),
- zaspokajają potrzeby ludzi w różnorodne towary i usługi (34 i 50%),
- odprowadzane przez nich podatki stanowią znaczną część budżetu państwa (15 i 28%),
- są źródłem rozwoju gospodarki (45 i 24%),
- ich działalność sprzyja rozwojowi konkurencji i obniżeniu cen (32 i 25%),

- działają wyłącznie w celu własnego wzbogacenia się (17 i 16%),
- unikają podatków i nie przestrzegają zasad odpowiedzialności społecznej (9 i 12%),
- zawyżają ceny w sposób nieuzasadniony (6 i 5%),
- przeszkadzają w normalnym rozwoju gospodarki kraju (1 i 2%),
- trudno odpowiedzieć (7 i 2%).

Jak widać, nie ma większych różnic w ocenie roli przedsiębiorców w społeczeństwie przez mieszkańców Lubelszczyzny i Brestowszczyzny.

O zaufaniu do przedsiębiorczości świadczyć mogą także odpowiedzi na pytanie o formie własności, w której respondenci chcieliby pracować. Okazuje się, że w firmach państwowych i komunalnych chętnie by się zatrudniło ponad 49% mieszkańców województwa lubelskiego i 45% mieszkańców województwa brzeskiego. Pracę w firmach prywatnych woli 28% Polaków i 29% Białorusinów. Dla pozostałych respondentów forma własności nie ma znaczenia. Przy tym obecnie 44% badanych w województwie lubelskim pracuje w firmach państwowych i komunalnych, 36% – w firmach prywatnych, a prawie 20% nie pracuje. 47% mieszkańców województwa brzeskiego zatrudnia sektor państwowy, 19% – prywatny i 34% obecnie nie pracuje. Na tak wysoki odsetek osób niepracujących w Białorusi wpływa fakt, że studenci, uczniowie, emeryci (około 30% badanych) mają niewielkie możliwości podjęcia pracy. W Polsce osoby z tych grup (27%) często zakładają i prowadzą własną działalność gospodarczą.

To, że Białorusini wolą pracować w przedsiębiorstwach państwowych nie wywołuje zdziwienia, natomiast ten sam fakt w Polsce jest dość dużym zaskoczeniem. Trzy podstawowe powody tego wyboru w województwie lubelskim: stabilność wynagrodzenia, stabilność zatrudnienia, okresowe szkolenia i doskonalenia na koszt pracodawcy. W województwie brzeskim jest nieco inny zestaw: stabilne wynagrodzenie, gwarancje socjalne i stabilność zatrudnienia. Ci respondenci, którzy wolą pracę w sektorze prywatnym podają następujące trzy najważniejsze powody takiego wyboru: w Polsce – elastyczny czas pracy, przedsiębiorczy klimat w pracy, możliwość samorealizacji i awansów; na Białorusi – wysokie wynagrodzenia, elastyczny czas pracy, przedsiębiorczy klimat.

Na wybór jako miejsca zatrudnienia przedsiębiorstwa tej czy innej formy własności ma wpływ również postrzeżenie cech i celów ich kierownictwa. Na Lubelszczyźnie mieszkańcy wskazują na następujące trzy, najważniejsze cechy dyrektorów firm państwowych: umiejętność wykorzystywania nadarzających się okazji, skłonność do robienia „przekrętów”, osiągnięcie celu bez skrupułów. Cechy dyrektorów firm prywatnych są podobne: umiejętność wykorzystywania nadarzających się okazji, pracowitość, osiągnięcie celu bez skrupułów. Natomiast na Brestowszczyźnie dyrektorzy firm państwowych ocenieni są znacznie lepiej: pracowitość, wysoki profesjonalizm, umiejętność wykorzystywania nadarzających się okazji.

O dyrektorach firm prywatnych opinia jest też lepsza: umiejętność wykorzystywania nadarzających się okazji, pracowitość oraz inicjatywność, wytrwałość. Być może, w tym przejawia większy szacunek do władzy na Białorusi niż w Polsce.

Bez względu na różnice w preferencjach dotyczących zatrudnienia w firmach prywatnych lub państwowych, możliwości znalezienia dobrej pracy (w ocenie respondentów obydwu krajów) są niewielkie. Potwierdza to fakt, że jako główny czynnik pomagający w znalezieniu dobrej pracy mieszkańcy pogranicza polsko-białoruskiego zgodnie wymieniają układy i znajomości: 66% w Polsce, 64% na Białorusi, na drugim miejscu są wysokie kwalifikacje i umiejętności: 42 i 44%, na trzecim posiadanie specjalności, która obecnie jest wysoko ceniona: 25 i 36%.

Większość respondentów zarówno w Polsce, jak i na Białorusi podobnie ocenia własny poziom dochodów w porównaniu do poziomu dochodów swojego otoczenia, jako średni (49 i 53%). Natomiast 20% mieszkańców województwa lubelskiego ocenia swoje dochody jako niskie, 15% – poniżej średniego. Tylko 12% ocenia dochody powyżej poziomu średniego, a 4% jako wysokie. W województwie brzeskim niskie dochody deklaruje około 16% mieszkańców, poniżej średniego – nieco ponad 20%, tylko 8% uważa je za wyższe od poziomu średniego, 3% – za wysokie.

Czy taka ocena własnych dochodów przekłada się na chęć założenia własnej firmy? Ankietowani odpowiadali w następujący sposób:

- prowadzę już własną działalność gospodarczą: 9% w województwie lubelskim, 8% w województwie brzeskim,
- zamierzam uruchomić własny biznes: 48% i 41%,
- nie mam zamiaru uruchamiać własnego biznesu: 43% i 51%.

Jako główne przeszkody rozpoczęcia własnej działalności i Polacy i Białorusini wymienili brak kapitału początkowego (ponad 83% badanych). Natomiast osoby, które nie chcą zostać przedsiębiorcami motywują to następującymi argumentami: w Polsce – brak środków finansowych (57%), za dużo jest przeszkód, trudności (34%), odpowiada mi to, co robię teraz (33%), na Białorusi jest nieco inaczej – odpowiada mi to, co robię teraz (41%), brak odpowiednich zdolności (35%), nie wierzę, że zarobię więcej niż najemny robotnik (11%). W odpowiedziach na te pytania można było wybrać kilka możliwości. Zaskakująca jest postawa mieszkańców województwa lubelskiego – „nie chcę własnej firmy, bo nie mam pieniędzy” – jest to pasywna postawa i można przypuszczać, że za tą odpowiedzią respondenci chcieli ukryć brak ambicji, lenistwo, strach przed podjęciem ryzyka i ciężką pracą. Tym bardziej, że w Polsce istnieje wiele możliwości uzyskania wsparcia finansowego dla rozpoczęcia własnego biznesu.

Odpowiedzi na kilka innych pytań potwierdzają podobny styl myślenia mieszkańców obydwu województw. Większość respondentów (ponad 60%) chciałaby, by ich dzieci prowadziły własną działalność gospodarczą. Tak samo wolą mieszkać w kraju o gospodarce rynkowej z nieznaczną regulacją państwową (po 36% badanych). Niewiele się różnią w ocenie formy własności, która jest najbardziej efektywna ekonomicznie:

- prywatna: 46% w województwie lubelskim i 40% w województwie brzeskim,
- państwowa (tu są różnice, spowodowane raczej tym, że na Białorusi sektor państwowy w dalszym ciągu odgrywa znaczącą rolę, a w Polsce ma raczej marginalne znaczenie – 11 i 40%),
- mieszana: 27 i 16%,
- trudno odpowiedzieć: 15 i 4%.

Porównując poziom życia we własnym kraju i w krajach sąsiedzkich Polacy uważają, że lepiej jest w Niemczech (90% badanych) i Czechach (31%), 4% – że najlepiej jest w Polsce (tylko, a może aż 2 osoby wskazały, że na Białorusi). Białorusini uważają, że lepiej się żyje w Polsce (54%) i w Rosji (33%), natomiast 31% uważa, że w żadnym sąsiedzkim kraju nie jest lepiej niż na Białorusi.

Mieszkańcy po obu stronach granicy korzystają z podobnych źródeł informacji, na pierwszych trzech miejscach są prasa, telewizja krajowa i Internet. Mieszkańcy województwa lubelskiego największym zaufaniem darzą prasę, w województwie brzeskim – telewizję białoruską.

4. Zakończenie

Przeprowadzone badania nie wykazały większych różnic w ocenie przedsiębiorczości przez mieszkańców województw lubelskiego i brzeskiego. Mimo ogólnie pozytywnej oceny, połowa badanych nie zamierza podjąć ryzyka działalności „na własny rachunek”. Można tu szukać przyczyn i barier makroekonomicznych, politycznych i innych, na pewno jest ich niemało. Jednak preferowanie pracy w sektorze państwowym, stawianie na układy i znajomości przy poszukiwaniu pracy świadczą o pasywnej pozycji życiowej, godzeniu się ze swoją średnią w porównaniu do otoczenia sytuacją materialną.

Pogranicze polsko-białoruskie to region, który stwarza przedsiębiorcom ogromne potencjalne możliwości. Granica Unii Europejskiej z WNP daje unikalną szansę rozwojową, ale jej wykorzystaniu przeszkadzają nie tylko bariery celne, ale również względy natury politycznej [3]. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego [14], w strefie przygranicznej znajdują się 93 miasta i gminy po stronie polskiej (największe miasto to Biała Podlaska) i 89 jednostek administracyjnych (największe miasta to Brześć i Grodno) po

stronie białoruskiej. Zamieszkuje tu ponad 570 tysięcy ludności. Na granicy polsko-białoruskiej znajduje się 7 przejść granicznych.

Z badań prowadzonych przez GUS wynika, że ruch graniczny osób na granicy z Białorusią stanowi około 1/3 ogółu przekroczeń na zewnętrznej granicy lądowej UE na terenie Polski. Szacunkowa wartość zakupionych w Polsce towarów i usług przez cudzoziemców, przekraczających granicę polsko-białoruską w I kwartale 2010 r. wyniosła 245,2 mln zł i była o 21,5% niższa w porównaniu z IV kwartałem 2009 r. Z kolei wydatki Polaków ukształtowały się na poziomie 15 mln zł i były o 29,2% niższe w stosunku do poprzedniego kwartału. Wydatki cudzoziemców i Polaków przekraczających granicę polsko-białoruską stanowiły odpowiednio 35,2% i 15,4% wydatków na granicy zewnętrznej UE na terenie Polski. Wśród osób przekraczających granicę polsko-białoruską dominowali mieszkańcy miejscowości znajdujących się w odległości do 50 km od granicy. Zarówno cudzoziemcy, jak i Polacy najchętniej dokonywali zakupów w odległości do 50 km od granicy [14].

Jednak, jak uważa W. Horabik [3], w tym regionie mamy do czynienia z dwoma problemami. Pierwszy dotyczy niskiej kultury korporacyjnej dużych przedsiębiorstw. Są źle zarządzane i ekonomicznie nieefektywne, dopiero ostatnio zaczynają przyswajać sobie zasady prawidłowego funkcjonowania. Niewiele z nich prowadzi interesy na skale ogólnokrajową i międzynarodową. Drugi problem wiąże się z przedsiębiorstwami małymi i średnimi. Większości z nich często brakuje wizji i odwagi w korzystaniu z dostępnych możliwości handlu ponadnarodowego. Jak wykazują badania socjologiczne, stopień przedsiębiorczości mieszkańców Polski Wschodniej jest niski, mobilność niewielka, a wzorcem kariery życiowej pozostaje zatrudnienie się w przedsiębiorstwie państwowym.

Rozwój przygranicznych regionów Polski i Białorusi w dużym stopniu zależeć będzie od aktywności społecznej oraz mechanizmów pobudzania przedsiębiorczości mieszkańców przez administrację publiczną, instytucje pozarządowe, uczelnie wyższe. Uruchomienie potencjału społecznego jest jednak możliwe wtedy, gdy lokalna społeczność uzna swój dotychczasowy styl życia za możliwy do zmiany. Potrzebne tu są programy ułatwiające podniesienie lub zmianę dotychczasowych kwalifikacji mieszkańców oraz przedstawiające korzyści, jakie można będzie uzyskać w wyniku podjęcia działań przedsiębiorczych.

W Gazecie Wyborczej z 14 maja 2010 r. jeden z nagłówków brzmi: „Na Zachodzie przedsiębiorca to bohater” [1]. Okazuje się, że Włosi wybaczą przedsiębiorcom łapówkarstwo; Brytyjczycy cenią ich za to, że hamują monopol i ekspansję państwa; we Francji mogą liczyć na dużą przychylność mieszkańców, jeżeli będą przestrzegać zasad odpowiedzialności społecznej; w Niemczech przedsiębiorcy czasami nawet uznawani są za lokalnych bohaterów, cenionych za to, że dają pracę i poczucie stabilności. Natomiast w krajach postsocjalistycznych, w tym w Polsce i na Białorusi, panuje opinia, że sukces przedsiębiorcy i „czysty” interes to pojęcia niezgodne.

Bibliografia

1. Bielecki T.: Na Zachodzie przedsiębiorca to bohater. „Gazeta Wyborcza”, 14 maja 2010, s. 32.
2. Drucker P.: Innowacja i przedsiębiorczość. PWE, Warszawa 1992, s. 29.
3. Horabik W.: Inwestowanie na Ścianie Wschodniej. „Investment Tribune”, nr 15, 2010, s. 18-20.
4. Mieszajkina E.: The role of modern management concepts in the creation of enterprising organizations, [w:] Sitko W., Rakowska A. (red.): Creating The Entrepreneurship In Contemporary Organizations. Dom Organizatora, Toruń 2009, s. 23-38.
5. Russell B.: Władza i jednostka. Książka i Wiedza, Warszawa 1997.
6. Schumpeter J.: Teoria rozwoju ekonomicznego. PWN, Warszawa 1996.
7. Sitko W., Mieszajkina E.: Kreacja przedsiębiorczości, [w:] Sitko W. (red.): Zarządzanie przedsiębiorstwem – ekonomia, prawo, kultura, etyka. LCM Sp. z o.o, Lublin 2005, s. 5-16.
8. Wärneryd K.E.: The psychology of innovative entrepreneurship, [in:] Wärneryd K.E. (ed.): Handbook of economic psychology. Kluwer Academic Publisher, Dordrecht 1998.
9. Гете. Собрание сочинений в десяти томах. Том 8, Изд. „Художественная литература”, Москва 1975.
10. Зиновский В.: Процессы либерализации условий предпринимательской деятельности будут продолжаться. „Рэспубліка”, nr 90, 2010, s. 5.
11. Карлоф Б.: Деловая стратегия: концепция, содержание, символы, Изд. „Экономика”, Москва 1991.
12. Хизрич Р., Питерс М.: Создание и развитие нового предприятия, Изд. „Прогресс-Универс”, Москва 1992.
13. <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly>, 25.07.2010.
14. <http://www.stat.gov.pl>, 02.08.2010.

Recenzenci: Dr hab. Agnieszka Sitko-Lutek, prof. UMCS
Prof. dr hab. inż. Jan Stachowicz